Kirjallinen lausunto valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2016

Helsingin yliopisto ymmärtää pääministeri Sipilän hallituksen tavoitteen tasapainottaa valtion taloutta. Kun leikkauksia tehdään, on kuitenkin syytä olla tietoinen niiden vaikutuksista. Suunnitellut toimenpiteet ovat suuruusluokaltaan niin merkittävät, etteivät ne voi jäädä näkymättä yliopistojen perustoiminnassa ja sen laadussa. Pelkästään Helsingin yliopiston osalta nykyisen ja edellisen hallituksen leikkaukset ovat yliopiston laskelmien mukaan lähes **106 miljoonaa euroa vuodessa hallituskauden lopulla 2019–2020**. Leikkauksista valtaosa kohdistuu yliopiston perusrahoitukseen, joka arvion mukaan vähenee vuoteen 2020 mennessä 20 %.(liite 1)

Vuonna 2010 toteutetun yliopistouudistuksen keskeinen kulmakivi oli yliopistojen perusrahoituksen turvaaminen yliopistoindeksillä, jonka oli tarkoitus taata määrärahojen kehitys kustannustasoa vastaavasti. Lain mukainen indeksikorotus on lain tultua voimaan kerran leikattu kokonaan ja kaksi kertaa puolitettu. Vaikka yksittäiset muutokset eivät ole olleet dramaattisia, niiden kumulatiivinen vaikutus on olennainen. Yhteensä ne ovat vähentäneet yliopistojen saamaa rahoitusta yli 200 miljoonalla eurolla, ja yksinään Helsingin yliopiston rahoitusta 46 miljoonalla eurolla. Helsingin yliopisto on 2010-luvulla supistanut henkilöstöään noin 500 henkilötyövuodella.

Yliopisto toteaa, että ottaen huomioon aiemmat indeksileikkaukset sekä nyt suunnitellut neljän vuoden leikkaukset yliopiston toimintaedellytykset heikkenevät niin olennaisesti, että vaarannetaan sen kyky hoitaa perustehtäviään opetus - ja kulttuuriministeriön kanssa sovitussa laajuudessa.

- **Apteekkitulon poistaminen**

Kaikkiin yliopistoihin kohdistuvien leikkausten lisäksi hallitus esittää erillistä toimenpidettä nk. apteekkikompensaation poistamiseksi, jolla leikataan vain Helsingin ja Itä-Suomen yliopistojen rahoitusta(HY 29 M€/v ja ISY 1 M€/v). Lähes 30 miljoonan euron vuosittaisen rahoituksen poistuminen Helsingin yliopistolta vaikeuttaisi merkittävästi yliopiston mahdollisuuksia suoriutua sen säädetyistä tehtävistä. Helsingin yliopisto on antanut 15.10.2015 opetus- ja kulttuuriministeriölle lausunnon yliopistolain 75 § 3. momentin kumoamisesta eli nk. apteekkikompensaation poistamisesta.

Apteekkitulo on osa Helsingin yliopiston perustehtävien hoitoon myönnettävää valtion rahoitusta vaikka se perustuukin erilliseen yliopistolain säännökseen. Korvaus on tullut käyttää opetus- ja tutkimustoiminnan rahoitukseen. Kyse ei siis ole ollut Helsingin yliopiston lisärahoituksesta.[1]

Ennen yliopistolain muutosta Helsingin yliopiston omistama Yliopiston Apteekki ja Itä-Suomen yliopiston apteekki suorittivat apteekeille säädetyn ns. apteekkimaksun omalle yliopistolleen. Helsingin yliopiston osalta tämä käytäntö periytyy 1700-luvulta. Nykyisin yliopistojen apteekit maksavat yhteisöveron sekä apteekkimaksun valtiolle samoin perustein kuin muutkin apteekit, mutta kummallakin yliopistolla on oikeus saada valtiolle maksamastaan yhteisöverosta ja apteekkimaksusta vastaava korvaus, josta säädettiin uudessa yliopistolaissa vuonna 2009.

Perustuslakivaliokunta arvioi vuonna 2009 yliopistouudistusta valmisteltaessa lainmuutosta, jolla yliopistojen tuloverovelvollisuutta laajennettiin ja Helsingin yliopiston verovapaus poistettiin. Tuolloin valiokunta arvioi, ettei muutos aiheuta valtiosääntöoikeudellista ongelmaa yliopiston itsehallinnon kannalta, koska verovapauden poistamisesta aiheutuva tulojen vähennys säädettiin laissa korvattavaksi.

[1] Näin toteaa myös HE yliopistolain 75 §:n 3 momentin ja 92 a §:n kumoamisesta, s. 2

Tuolloinen muutosesitys koski vain tuloveroa ja yliopiston menetys oli luvattu korvata OKM:n budjetin kautta. Tästä huolimatta perustuslakivaliokunta piti itsehallinnon kannalta tärkeänä, että kyseisen määrän korvaaminen turvattaisiin lainsäädännöllä; pelkkää budjettilupausta ei pidetty riittävänä. Nyt on kysymys selvästi suuremmista summista, joiden korvaamista budjetin kautta ei ole suunnitteilla.

Yliopistojen oikeus saada korvaus apteekkimaksusta ja yhteisöverosta, jonka ne maksavat valtiolle, kuuluu siis yliopistojen itsehallinnon suojan piiriin. **Korvausoikeuden poistaminen muodostuisi valtiosääntöoikeudelliseksi ongelmaksi yliopistojen itsehallinnon kannalta eikä sitä siten ole mahdollista toteuttaa tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.**

Helsingin yliopiston apteekkitulon määrä vastaa keskikokoisen tiedekunnan tai muutaman pienen korkeakoulun vuosirahoitusta. Helsingin yliopisto, kuten muutkin yliopistot, on hoitanut talouttaan kestävällä tavalla ja pitänyt huolta siitä, että sen talous on lievästi ylijäämäinen.[2] Apteekkimaksun poistaminen tarkoittaakin Helsingin yliopistolle kasvavaa taloudellista riskiä, kun sen kokonaistulos lepää yhä enemmän sijoitustuottojen varassa.(liitteet 2-3)

Lisäksi korvauksen poistamista on lähtökohtaisesti pidettävä **erittäin ongelmallisena yliopistojen yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta**, kuten ministeriökin lausuntopyynnössään toteaa. Mittava perusrahoituksen leikkaus on syrjivä osuessaan vain Helsingin ja Itä-Suomen Yliopistoihin, ilman minkäänlaisia yliopistojen toimintaan, tehtäviin tai rahoitukseen liittyviä perusteita.

Viimeiset vuosikymmenet Helsingin yliopisto on apteekkimaksuilla rahoittanut laaja-alaisesti yliopistossa tehtyä koulutusta ja tutkimusta. HY rahoittamasta tutkimuksesta mainittakoon mm. farmasian lääketutkimus ja lääketieteellinen tutkimuksen sekä neurotieteen, Suomen molekyylilääketieteen instituutti FIMM:n kuin myös Biotekniikan instituutin tutkimus. Näiden joukossa on erittäin korkeatasoista tieteellistä tutkimusta, jolla on myös suuri yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Apteekkitulon leikkaaminen **merkitsisi mittavaa alasajoa Helsingin yliopiston rahoittamaan korkeatasoisimpaan tutkimukseen** sekä yliopiston edellytyksiin tunnistaa ja tukea nousevia aloja ja nuoria kykyjä.

- **Leikkausten vaikutukset yliopiston toimintaedellytyksiin**

Hallituksen esitykset julkisen talouden 2016–2019 kehyksen osalta vaikuttavat, kuten edellä todetaan, merkittävästi yliopistojen kykyyn hoitaa tehtäviään. Leikkausten yhteisvaikutus Helsingin yliopistoon on niin suuri, ettei leikkauksia voida kattaa vain hallintoa kehittämällä.

Leikkausten suuruus johtaa väistämättä siihen, että myös tutkimukseen ja opetukseen on pakko puuttua merkittävällä tavalla. Leikkausten etupainotteisuudesta sekä niiden koosta johtuen ne tulevat kohdistumaan ennen kaikkea yliopiston tutkimustoimintaan sekä annetun opetuksen laatuun. Yliopiston koulutusohjelmia ei ole mahdollista lakkauttaa alle viidessä vuodessa. Perusrahoituksen osuuden vähentyessä riippuvuus täydentävästä rahoituksesta ja siihen liittyvästä tutkimusbyrokratiasta kasvaa. Arvion mukaan Helsingin yliopiston perusrahoituksen osuus laskee 2020 mennessä alle 50 %, mikäli uuden täydentävän rahoituksen hankinta onnistuu suunnitelmien mukaan.

Helsingin yliopiston toimii kansainvälisessä toimintaympäristössä ja kilpailee parhaista kyvyistä globaalisti. Tähän liittyviä riskejä ei ole hallituksen esityksissä arvioitu, mutta ns. *brain drain*, sen myötä tutkimusmäärärahojen siirtyminen ulkomaisiin yliopistoihin parhaiden tutkijoiden mukana sekä kansainvälisen maineen heikkeneminen sisältävät suuren uhan paitsi Helsingin yliopiston tulevaisuudelle, myös koko Suomen menestykselle ja hyvinvoinnille.

- **Rakenteellinen ja toiminnallinen kehittäminen**

Vuonna 2010 toteutettu yliopistouudistus on tuonut yliopistoille aikaisempaa huomattavasti suurempia vapauksia järjestää tutkimuksensa ja opetuksensa palvelemaan toiminnan laatua, vaikuttavuutta ja

---

[2] Yliopiston varsinaisen toiminnan ylijäämä oli 2010–2014 keskimäärin 6,6M€/vuosi(4% kokonaistuotoista 2013). Helsingin yliopiston ylijäämät ovat suurelta osin sijoitustoiminnan tuottoja. Kun ko. ylijäämää verrataan suhteessa yliopiston v. 2014 kokonaisrahoitukseen, sijoittuu HY vasta sijalle 8 yhdessä Lappeenrannan teknillisen yliopiston kanssa. Suurinta ylijäämää ovat osoittaneet Aalto yliopisto, Svenska Handelshögskolan ja Tampereen teknillinen yliopisto.

kansainvälistä kilpailukykyä. Tuolloin Helsingin yliopistossa toteutettiin laitosuudistus, jolla ainelaitosten määrä vähennettiin 67:stä 24:ään ja myöhemmin nykyiseen 20:een. Henkilöstön määrää vähennettiin vuosina 2010 – 2014 noin 500 henkilötyövuodella. Kataisen hallituksen vuonna 2013 päättämä valtion tutkimuslaitosten ja tutkimusrahoituksen kokonaisuudistus vauhditti jo aikaisemmin vireillä ollutta tutkimuslaitosten, kuten LUKE:n, sijoittumista yliopiston kampuksille. Optula ja KTK liitettiin Helsingin yliopistoon vuoden 2015 alussa.

Sisäisesti yliopisto on viime vuodet panostanut monialaisten osaamiskeskittymien luomiseen. Näistä Life Science Center liittyy kiinteästi seudulliseen yhteistyöhankkeeseen Health Capital Helsinkiin, jolla metropolialueesta luodaan life science -alojen ja terveysliiketoiminnan kansainvälisesti kovatasoista, yrityksiä houkuttelevaa innovaatiokeskittymää.

Sipilän hallituksen tutkimuksen ja koulutuksen rahoitukseen kohdistamiin leikkauksiin yliopisto vastaa muutosohjelmalla, jonka linjaamilla sopeuttamistoimilla vähennetään kustannuksia ja uudistetaan yliopiston toimintaprofiilia, organisaatiorakennetta ja koulutusohjelmia. Ohjelmaan liittyy tiedekuntarakenteen uudistaminen ja hallinnon palvelujen tuottaminen keskitetysti uudella toimintamallilla. Muutosohjelman toimenpiteet vastaavat suuruusluokaltaan keskikokoisten suomalaisten yliopistojen yhdistämisiä. Tutkimustulosten kaupallistamista ja yrittäjyyteen kannustusta on yliopistolla parannettu systemaattisesti. Esimerkkeinä Helsingin kaupungin kanssa yhteinen Think Company –toiminta tai pilottihenkinen tiedepohjainen ideakilpailu Helsinki Challenge.

Koko korkeakoulukenttää koskeviin rakenteellisiin uudistuksiin yliopisto suhtautuu positiivisesti. Se neuvottelee parhaillaan useiden yliopistojen kanssa profiloitumisesta mm. lääketieteen, biotieteiden, kasvatustieteen ja humanististen tieteitten aloilla. Maamme kannalta parhaan lopputuloksen saamiseksi yliopisto toivoo opetus- ja kulttuuriministeriöltä aloitteellisuutta suurten linjojen suhteen.

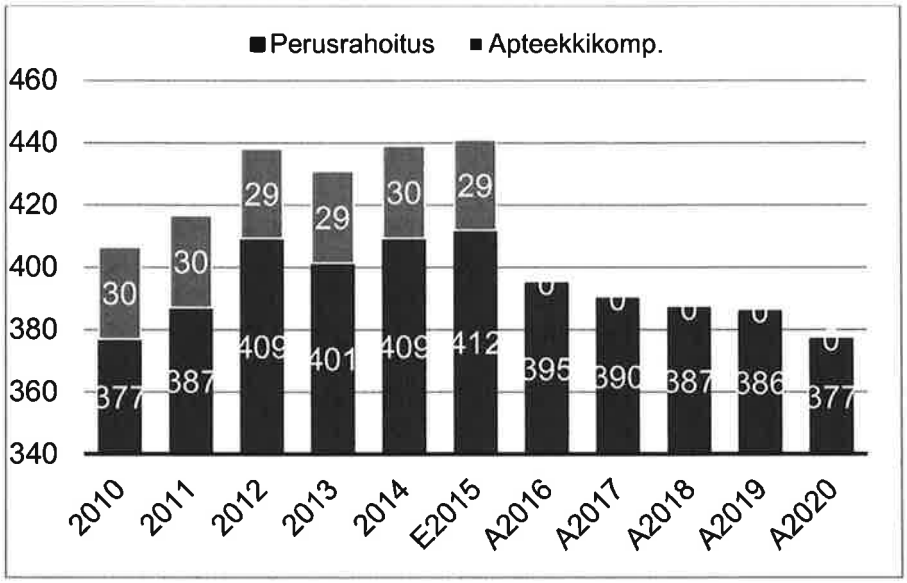
Johtopäätökset

- Helsingin yliopisto katsoo, että apteekkitulon leikkaus tulisi perua, koska se on sekä Suomen perustuslain että yliopistojen itsehallinnon vastainen. Lisäksi leikkaus on syrjivä kohdistuessaan lähes yksinomaan Helsingin yliopistoon. Leikkaus heikentää oleellisesti Helsingin yliopiston mahdollisuuksia säilyttää asemansa Suomen ainoana maailman sadan parhaan joukkoon arvioituna yliopistona ja sitä kautta heikentää maamme kilpailukykyä.
- Toteuttaakseen Sipilän hallituksen ohjelman tavoitteita on Helsingin yliopisto aloittanut sekä sisäiset sopeuttamistoimet että keskustelut muiden yliopistojen ja opetusministeriön kanssa. Tarkoituksena on virtaviivaistaa hallintoa ja muita tukitoimia sekä sopia koulutusaloittaisista ja oppiainekohtaisista järjestelyistä.

Vararehtori Keijo Hämäläinen

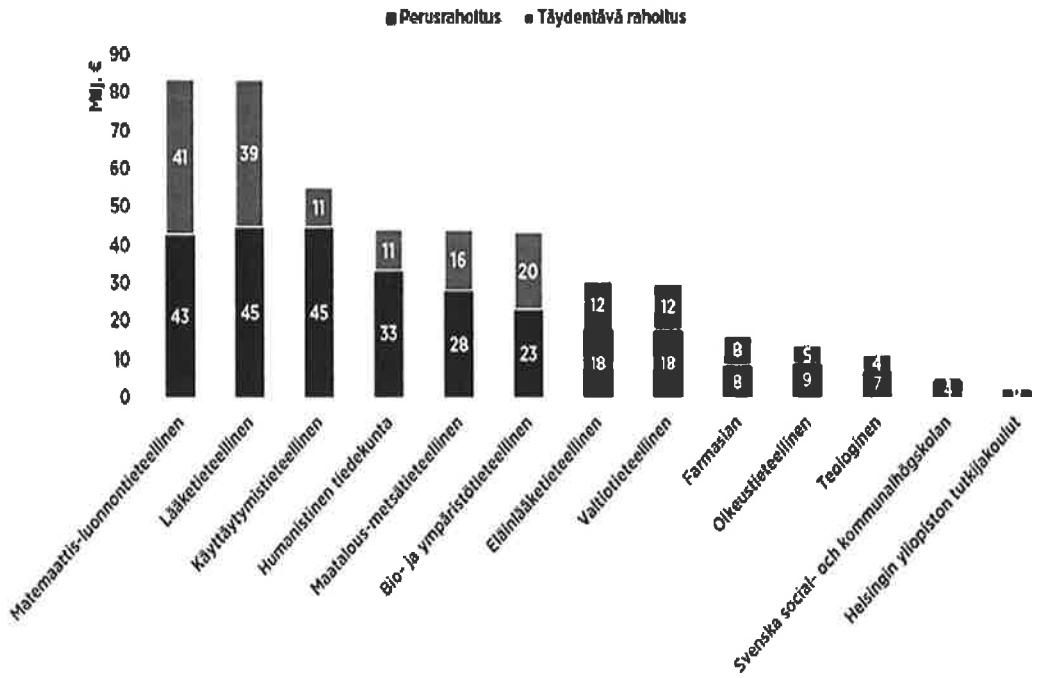
Asiamies Tanja Remes

Liite 1.
Helsingin yliopiston perusrahoituksen muutos 2010-2020

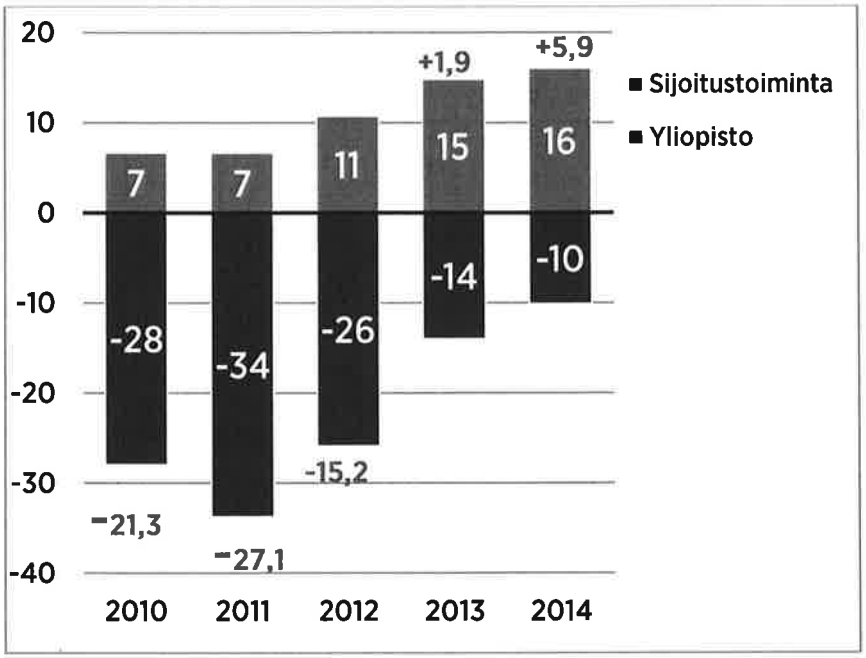

+ indeksin jäädytys 2016-2019 yhteensä 29 milj. e

Liite 2.
Apteekkikompensaation euromäärä suhteessa tiedekuntien vuotuiseen rahoitukseen 2014

Liite 3. Helsingin yliopiston tulos ilman apteekkikompensaatiota

Yliopiston perus- ja täydentävän rahoituksen alijäämä -112 milj. e yht. viidessä vuodessa

Arvopaperi- ja sijoitusomaisuuden tuotot 55 milj. e yht. viidessä vuodessa